

Перманентний процес трансфінитного отдавання влечёт в то же время приращение субъектности, что усиливает степень осознанности такой личности.

Література

1. Журавльова Л.П. Психологія емпатії. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. – 329 с.
2. Кейсельман (Дорожкін) В.Р. Альтруїзм: так називається добро. – Симферополь: «Таврія», 2010. – 348 с.
3. Леонтьев Д.А. Внутренний мир личности // Психология личности и трудах отечественных психологов. СПб.: Питер, 2000. – с. 372-377.
4. Майерс Д. Социальная психология. – СПб: Питер, 1998. – 688 с.
5. Максименко С.Д. Генезис существования личности. – К.: ООО «КММ», 2006. – 240 с.
6. Петровский В.А. Очерк теории свободной причинности. // Психология с человеческого лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии. / Под ред. Д. А. Леонтьева, В. Г. Щур. М.: Смысл, 1997, с. 124-144.
7. Протопопов А.И. Трактат о любви, как её понимает жуткий зануда. – М.: «КСП+», 2002. – 304 с.
8. Савчин М. Духовний потенціал людини. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 508 с.

Подано до редакції 18.01.2012

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

*Грицик Н. В.,
аспірантка кафедри іноземних мов
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т. Г. Шевченка*

Постановка проблеми. Ключовою складовою в інноваційних перетвореннях, які характеризують сучасну педагогічну освіту України, є модернізація її змісту, яка включає системне підвищення якості освіти. Її гуманізацію і гуманітаризацію, розбудову на засадах безперервності, формування єдиного освітнього простору в Європі та перехід до інноваційного навчання. Ці тенденції спричинили розробку комплексу вимог до професійних і особистісних якостей педагога та зумовили необхідність переорієнтації педагогічної освіти на виховання професіонала нової генерації.

Тому метою професійної підготовки вчителя іноземної мови (ІМ) в європейському освітньому просторі є формування професійно мотивованого вчителя, здатного до міжкультурного спілкування й автономного підвищення своєї кваліфікації, до постійного діалогу з учнями (вчителя, який хоче і вміє вчити і вчитися), «вчителя-партнера у спілкуванні», «вчителя-порадника», посередника між культурами, а не «ретранслятора» готових знань.

Зв'язок з важливими завданнями. Сучасний етап розвитку вищої педагогічної освіти регламентується нормативними документами про освіту (закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)», Концепції педагогічної освіти, Концептуальних положеннях розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір [6; 7; 3; 4; 9]. Що стосується

викладачів і вчителів ІМ, в останні роки вони керуються основними напрямками мовної політики відповідно "Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти"[5].

Згідно з цими документами, освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної самосвідомості, взаємоповаги між націями і народами.

Аналіз останніх досліджень. Проведений нами аналіз педагогічної та методичної літератури засвідчив, що сьогодні є чимало як вітчизняних, так і зарубіжних публікацій, присвячених підготовці вчителя ІМ.

Мета статті. Аналіз теоретичних і концептуальних положень щодо професійної підготовки сучасного вчителя ІМ.

Виклад основного матеріалу. Мета формування особистості сучасного вчителя ІМ вимагає наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу вищої школи змістом, яке б відображало історію, мистецтво, культуру рідного краю та інших народів в контексті міжкультурних відносин. У цьому сенсі значно посилюється підготовка вчителя ІМ, яка повинна носити духовно виражений культурологічний характер і бути спрямованою на формування адекватної поведінки в спілкуванні з носіями мови й культури країни, мова якої вивчається, а також на вивчення ментальності, стилю повсякденного життя, традицій і звичаїв народу [10].

У цьому сенсі значно актуальним для нашого дослідження вважаємо структуру змісту полікультурної освіти, розроблену Р. Агадулліним, яка має такий вигляд: розвиток соціокультурної ідентифікації як умова розуміння і входження в полікультурне середовище; опанування основними поняттями, що визначають розмаїття світу; виховання позитивного емоційного ставлення до розмаїття культур; формування вмінь, складових поведінкової культури світу [1, с. 27-28].

Саме тому, підготовка майбутнього вчителя ІМ відповідно зміни освітньої парадигми вимагає вирішення наступних завдань: виховання правильного розуміння і ставлення до засвоєння національної культури, країни ІМ як вивчається; формування у студентів розуміння і прийняття внутрішнього цілей і завдань їх майбутньої професійної діяльності у світлі основних принципів концепції громадянського виховання і вищої освіти; вивчення і використання в професійній діяльності елементів національної культури, навичок міжкультурного спілкування, толерантного ставлення до культурних відмінностей; формування вмінь і навичок використання технологій у професійній діяльності; використання методикою навчально-виховної роботи виховання у майбутніх педагогів прагнення підвищувати свою кваліфікацію; підготовки фахівців у вищому навчальному закладі функцій культури: комунікативної, інтегруючої, людиноформуючої, технологічної, оскільки культура є результатом морального та інтелектуального розвитку професійних зв'язків, творчої реалізації особистісної діяльності.

Варто зазначити, що на процес удосконалення як фахівця викладача ІМ в Україні мають вплив нові концепції європейської

підготовки викладачів для об'єднаної Європи. Для забезпечення трансляції досвіду від покоління до покоління в єдиному європейському просторі створено необхідне відповідне інформаційне забезпечення: всесвітньо відомі європейські інформаційні мережі EURODYCE (Європейська Комісія з питань освіти і культури), The Research Methods Knowledge Base (Центр вивчення методів дослідження), TERENA – Trans-European Research and Education Networking Association (Транс'європейська асоціація дослідження питань освіти), CEPES – European Centre for Higher Education (Європейський центр з вищої освіти), IBE – International Bureau of Education (Міжнародна асоціація освіти і виховання), Leonardo Da Vinci (Співпраця у сфері професійної підготовки), EURODICAUTOM – Multilingual terminology database (Багатомовна термінологічна база даних), ORTELIUS – Database on higher education in Europe (База даних з питань вищої освіти в Європі) та інші, в яких розроблено моделі, концепції, технології підготовки викладача ІМ для нової континентальної освітньої системи об'єднаної Європи [5].

Вивчення свідчить, що багато дослідників займаються проблемою підготовки майбутніх учителів ІМ у вищому навчальному закладі в Україні (О. Бігич[2], Н.Бражник[11], С.Ніколаєва[11], О.Петрашук[11], та інші).

Дослідження професійно-методичної діяльності вчителя ІМ, проведене О. Бігич[2] і С.Ніколаєвою, [11] дало змогу визначити кваліфікаційну характеристику вчителя ІМ, вимоги до атестації вчителя ІМ та інші питання, пов'язані з підготовкою кваліфікованого вчителя ІМ.

Згідно з кваліфікацією, вчитель ІМ має здійснювати такі види професійної діяльності: навчання ІМ (аудіювання, говоріння, читання, письмо, переклад), виховання, освіту та розвиток учнів засобами ІМ на уроці та в позакласній роботі; навчання ІМ з урахуванням професійної орієнтації; навчання літератури країни, мова якої вивчається, науково-технічного перекладу, країнознавства; науково-методичну та організаційно-методичну роботу із запровадженням у навчальний процес нових інформаційних технологій навчання ІМ, у тому числі інтенсивних методів навчання, індивідуалізованого навчання тощо; економіко-управлінську діяльність; виховну діяльність; навчально-методичну роботу[11, с. 8-9].

Професійна підготовка вчителя ІМ передбачає теоретико-лінгвістичну та практичну мовну підготовку; теоретичну та практичну психолого-педагогічну підготовку; теоретичну та практичну методичну підготовку.

Теоретико-лінгвістична підготовка вчителя ІМ передбачає забезпечення знанням теорії та історії ІМ, яка вивчається; розвиток інтелектуального потенціалу студентів, навичок аналітичного мислення; вміння працювати з науковою літературою, визначати суть та характер невирішених наукових проблем, пропонувати свої варіанти вирішення.

Вимоги до практичної підготовки впливають з головних сфер спілкування вчителя ІМ: професійно-трудової (проведення уроків ІМ у школі та позакласної роботи з ІМ; професійно-педагогічне удосконалення шляхом самоосвіти і на спеціальних курсах підвищення кваліфікації) та соціально-культурної (діяльність вчителя за межами школи: спілкування з носіями мови, робота перекладачем та ін.). Підготовка вчителя до діяльності в зазначених сферах вимагає оволодіння ним лінгвістичною, лінгвокраїнознавчою, комунікативною, навчально-пізнавальною та лінгвометодичною компетенціями.

Головною метою загальної та професійно орієнтованої теоретичної підготовки є забезпечення знань теорії педагогіки; теоретичних основ організації навчально-виховного процесу в різних типах середніх навчальних закладів.

Вимоги до загальної та професійно орієнтованої практичної педагогічної підготовки вчителя ІМ включають такі професійно-педагогічні вміння: здійснення діагностики рівня розвитку дітей за допомогою комплексу психолого-педагогічних методик; проектування та планування педагогічної діяльності, визначення та вирішення професійних завдань; застосування ефективних методів та засобів навчання ІМ і виховання залежно від вікових, статевих та індивідуальних особливостей дітей; володіння методикою організації навчально-виховної роботи в різних типах середніх навчальних закладів тощо.

Вимоги до практичної підготовки включають такі професійно-психологічні вміння: виявляти індивідуально-психологічні особливості учнів, які необхідні для успішного оволодіння ІМ; формувати позитивне ставлення до вивчення ІМ та інших видів суспільно корисної діяльності школярів; проводити психолого-педагогічний аналіз уроку ІМ і навчально-виховного процесу в цілому та ін.

Головною метою теоретичної методичної підготовки є забезпечення знань теорії методики навчання ІМ; навчання методичних основ організації навчально-виховного процесу з ІМ у різних типах середніх навчальних закладів; формування вмінь самостійного методичного дослідження.

Вимоги до практичної підготовки містять такі основні практичні методичні вміння: здійснення комунікативно-навчальної, розвивальної, діагностичної, конструктивно-планувальної та організаторської функцій, аналіз навчального матеріалу різних типів середніх навчальних закладів; добирання підручника, що відповідає індивідуальним особливостям учнів; прогнозування труднощів засвоєння учнями мовленнєвого матеріалу [11].

Однак, варто зазначити, що актуальним відповідно до нашого дослідження, є твердження Л. Калініною, яка стверджує, що у теперішній час акцент професійної підготовки вчителя зміщується на розвиток особистості вчителя, який володіє інноваційними технологіями навчання учнів у полікультурних умовах [8].

У зв'язку з аналізом науково-методичних сучасних вимог підготовки вчителя ІМ дозволив нам виділити наступні тенденції щодо вдосконалення навчання студентів у вищому навчальному закладі: 1) відійти від старої, прагматичної концепції підготовки майбутніх вчителів; 2) реалізувати в процесі підготовки фахівців педагогічного профілю концепцію всебічної підготовки з урахуванням національно-культурних, економічних, соціально-правових, регіональних, релігійно-конфесійних, історико-географічних умов діяльності майбутнього вчителя іноземної мови; 3) впровадити культурологічний аспект педагогічної культури, як розвиток культури мислення, чуттєвого поведінки, що створюють центр, навколо якого об'єднуються знання, вміння, навички; 4) вдосконалення педагогічної освіти, яке адекватно відображало б у своєму змісті сутність глобальних проблем сучасної педагогіки і психології, виховання почуття причетності до їх вирішення; 5) орієнтація на формування нової генерації фахівців-педагогів, які являють собою гармонійно розвинену особистість, здатну до постійного оновлення знань; 6) оволодіння високим рівнем професійної компетентності і мобільністю; 7) бути готовим швидкої адаптації до змін у розвитку всіх сфер життя, а також здатності до морального і

культурного розвитку своєї особистості; 8) використання досягнень педагогічної думки минулого та інноваційних технологій виховання і навчання.

З викладеного вище можна виділити три основних компоненти професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя ІМ (див. рис.1.).

На малюнку видно, що перший компонент передбачає формування нового світогляду як способу визначення особистої позиції людини, яка виконує соціально-політичну, науково-теоретичну, філософську, релігійну, морально-естетичну, культурологічну орієнтації в сучасному світі.

Другий компонент - створення умов для самовдосконалення та розвитку особистості, які визначаються як здатність до самоосвіти, саморозвитку, самопізнання своєї індивідуальності, свого творчого потенціалу, готовність до інноваційної діяльності та професійної майстерності.

Третій компонент - забезпечення гармонійного поєднання нового світосприйняття і умов для самовдосконалення, розвитку особистості з метою становлення педагогічного професіоналізму як духовного, інтелектуальної, культурологічної, емоційної, фізичної готовності до фундаментального оволодіння обраною спеціальністю та вміннями та навичками роботи.

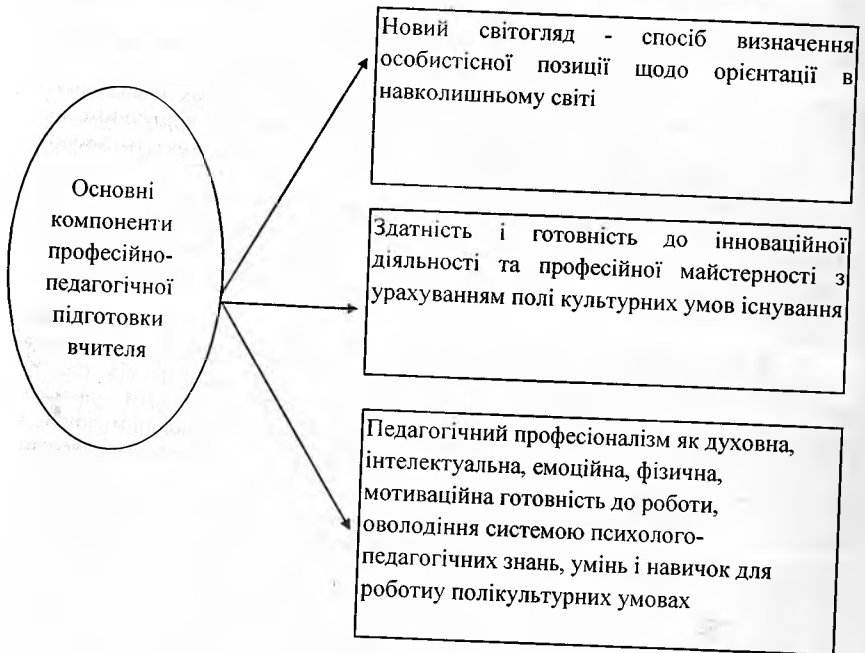

Рис.1. Основні компоненти підготовки вчителя іноземної мови у вищому навчальному закладі

Провідною ідеєю професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ у вищих навчальних закладах є положення щодо системної цілісності й процесуальної

неперервності цього процесу в органічній єдності загального, особливого, індивідуального (С.Сисосва[12]) та специфічно-предметного (І.Соколова[13]).

З точки зору загального професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ розглядається нами у зв'язку з неперервною педагогічною освітою, зумовлюється історичними умовами розвитку суспільства, враховує сучасні тенденції, вітчизняний і зарубіжний досвід ступеневої підготовки вчителя-філолога у вищій школі. Рівень особливого відображає специфіку його професійної підготовки, що зумовлена освітньою галуззю "гуманітарні науки", напрямками підготовки майбутнього фахівця ("педагогічна освіта", "філологія"), освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра.

Професійна підготовка на рівні специфічного предметного означає врахування у змісті, формах, методах і педагогічних технологіях особливостей майбутньої діяльності вчителя-філолога, який в умовах кредитно-модульного навчання здобуває кваліфікацію "ІМ". Як індивідуальне - передбачає створення у вищому педагогічному навчальному закладі дієвих стимулів професійного розвитку майбутнього вчителя-філолога шляхом запровадження сучасних педагогічних технологій на кожному етапі професійної підготовки фахівця у вищому навчальному закладі [13, с.186-194].

Тому діяльність вищого навчального закладу спрямована на забезпечення якісної підготовки майбутнього вчителя ІМ можна розглядати наступним чином:

1-й етап (навчання на 1-2 курсі) - загальнотеоретичний блок (загально професійна підготовка) - базова підготовка, яка забезпечує набуття студентами теоретично обгрунтованого уявлення про професійне ставлення педагога, яка складається зі вступу до спеціальності, загальну, вікову, педагогічну психологію, педагогіку, історію вітчизняної і зарубіжної педагогіки і психології, світова художньої культури, методикою викладання і приватні методики.

2-й етап (навчання на 3-4 курсі, кваліфікаційного рівня "бакалавр") - блок спеціальної підготовки. Спеціальні дисципліни, перелік яких може змінюватися в залежності від практичної спрямованості підготовки педагогів і обраної спеціальності. Сюди можуть входити спецкурси і спецсемінари: з методикою викладання.

3-й етап (навчання на 5 курсі, кваліфікаційного рівня "спеціаліст") - блок закріплення теоретичних знань, формування практичних умінь і навичок у процесі педагогічної практики.

4-й етап (навчання на 6 курсі, кваліфікаційного рівня "магістр") - блок науково-практичний, формування науково-практичних, дослідницьких умінь і навичок, вдосконалення отриманих знань, умінь і навичок майбутньої професійної діяльності.

Така робота з підготовки вчителя ІМ спрямована забезпечити: міжпредметний синтез знань про культурну спадщину, країни ІМ якої вивчається; розвиток професійного мислення і вироблення стилю професійної діяльності; конструювання системи, яка забезпечить організацію і реалізацію цілісного процесу формування знань про культурну спадщину країни, іноземна мова якої вивчається; вдосконалення вже існуючих соціальних, педагогічних, методичних систем для більш ефективної їх реалізації.

Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога є соціально-педагогічною системою, що націлена на формування ціннісних орієнтирів майбутнього вчителя з метою виконання ним функцій педагогічної діяльності.

Сьогодні дуже важливими є питання, що розглядає проблеми створення ефективних засобів щодо підготовки майбутнього вчителя ІМ, здатних перетворити вчителя з викладача ІМ на вчителя іншомовної культури. Тому перехід навчально-виховного процесу та створення соціально-педагогічних технологій ми пов'язуємо з *діяльним підходом* до підготовки майбутнього вчителя ІМ.

Змістовний аспект пов'язаний з модернізацією змісту освіти студентів і розробкою методологічного забезпечення навчального процесу. У кожному предметі, тому ми виділяємо основну суть – “ядро знань”, це те, що не може не знати майбутній педагог. Ця основа – “ядро” створює інваріантний компонент змісту освіти, навколо якого формується “оболонка” – додатковий та допоміжний компоненти. Додатковий компонент обумовлюється системою дисциплін, спецкурсів і спецсеминарів, рівнем підготовки студентів та їх індивідуальними особливостями.

Процесуальний аспект передбачає вибір та застосування продуктивних методів і прийомів навчання і виховання, організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів. Найбільше поширення одержали: проблемний виклад матеріалу у системі лекцій; дискусії, ділові ігри, метод проекту, вибір оптимального культурологічноспрямованого матеріалу для вирішення професійних завдань. Особливий інтерес викликають імітаційні ділові ігри, які дозволяють студентам органічно перейти від звичайних занять до реалізації професійної діяльності.

Мотиваційні аспекти пов'язані з формуванням у студентів встановлення: “Це мені необхідно знати”, “Це мені потрібно для моєї майбутньої роботи”, “Кожен етнос цікавий по-своєму”, “Чим більше я буду знати, тим краще буду ставитися до представників різних етносів”. Такі установки ми створюємо, включаючи кожного студента в атмосферу професійної діяльності: вибір професії (усвідомлення суті і значення майбутньої професії) - процес адаптації - професійна підготовка - практика у школі. Щоб уникнути суперечностей між логікою діяльності спрямованої на підготовку студентів до формування знань про культурну спадщину країни, ІМ якої вивчається, виховання позитивного ставлення до представників інших національностей і логікою розкриття змісту навчальних дисциплін при моделюванні навчально-виховного процесу у педагогічному вищому навчальному закладі з позицій діяльного підходу необхідно:

1. Розробити професіограму вчителя ІМ, тобто сукупність особистих та професійних якостей, а також знань, умінь і навичок, які визначають готовність і успішність професійної діяльності.
2. Визначити структуру діяльності майбутнього педагога, яка забезпечить розкриття професійних здібностей і умінь.
3. Забезпечити процес трансляції інтелектуально-духовного, професійно-культурного досвіду і розвиток соціальної інтенції особистості.
4. Проаналізувати і зрозуміти специфіку взаємозв'язків основних аспектів соціалізації (навчання, освіти, виховання) і їх самодетермінаційних аналогів (самоосвіти, самонавчання, самовиховання).
5. Розробити технології, які відповідають стадіям становлення і розвитку особистості (ідентифікація, індивідуалізація, персоналізація).

6. Організувати і забезпечити міжпредметні зв'язки ІМ з країнознавством, педагогікою, психологією, історією педагогіки, світовою художньою культурою і авторськими методиками.

Тому підготовка майбутнього вчителя ІМ педагогічно вищого навчального закладу, яка ґрунтується на основі сучасних педагогічних технологій дозволяє: оптимізувати процес входження підрастаючого покоління в соціальну групу і спільність людей, забезпечити формування позитивних міжлюдських контактів, навичок міжкультурної комунікації; будувати взаємини між вчителями та учнями, як продукт і умова співтворчості всіх його учасників (концепція розвивального середовища); створити умови для усвідомленого засвоєння студентами культурної спадщини країни, ІМ якої вивчається; стимулювати підготовку студентів до професійної діяльності; забезпечити майбутніх педагогів системою знань, методичних прийомів роботи.

З вище сказаного можна зробити висновок про те, що до складу професійної підготовки вчителя іноземної ІМ повинна входити: концептуальна компетенція, яка передбачає розуміння студентами теоретичних основ своєї майбутньої професійної діяльності, вміння аналізувати, синтезувати і формулювати проблему; технологічна компетенція, яка передбачає здатність до оволодіння основними професійними навичками, у тому числі навичками дослідження, вивчення, аналізу культурно-педагогічного спадщиною народів з їх культурним надбанням; інтегративна компетенція, що передбачає розвиток здатності об'єднувати теорію і практику, розуміння широкого культурного, етнічного та соціального контекстів; адаптивна компетенція, що ґрунтується на вмінні передбачати і готуватись змін, що важливим у рамках даної професії; міжособистісна компетенція, яка сприяє формуванню вмінь і навичок міжкультурної комунікації з представниками, країни іноземна мова якої вивчається; культурологічна компетенція – здатність застосовувати культурологічні знань, умінь, навичок і постійно поновлювати у своїй професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, підготовка майбутнього вчителя ІМ до формування культурологічної компетенції в учнів, яка складається з використання культурної спадщини країни, ІМ якої вивчається, повинна здійснюватися на основі концепції інтегративного навчання міждисциплінарних досліджень, практико-орієнтованих моделей навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі, створення гнучких, адаптованих до специфіки сучасних вимог підготовки вчителя ІМ моделей освітньої діяльності. Це дозволяє майбутньому вчителю ІМ орієнтуватися і діяти не тільки в педагогічних, але і нестандартних ситуаціях міжкультурної комунікації, адаптуватися до життя в полікультурному просторі, бути найбільшим, відкритими для спілкування з людьми різних культур, різних народів, різних релігій.

Резюме. Стаття присвячена теоретичним засадам професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. Представлено концепцію підготовки вчителя іноземної мови. **Ключові слова.** Вчитель іноземної мови, вимоги до підготовки вчителя іноземної мови, міжкультурна комунікація.

Резюме. Статья посвящена теоретическим основам профессиональной подготовки будущего учителя иностранного языка. Представлена концепция подготовки учителя иностранного языка. **Ключевые слова.** Учитель иностранного языка, требования к подготовке учителя иностранного языка,